

de ez a megjelölés egyértelmű, pozitív jelentésű, holott a szeretett nő nemtű-volta kettős előjelű, jót, sugallót, máskor viszont rosszat, lehúzózt jelent. Léda, mint inspiratív élményforrás ebben a kettős értelemben nem választható el Ady költészetétől, s eképpen szervesen hozzátartozik a költő életéhez, mi több, annak objektívalódott értelméhez, a költő művéhez.

Ebből a szemszögből vizsgálva, a könyv olvasásánál azt vártam, hogy közelebb hoz Ady alkotásának forrásaihoz, hogy élményszerűbben láttatja meg azokat a lelki történéseket, amelyekből a költő versei kicsordultak. Gondoltam, hogy a könyv elvezet a titkos lelki történések ereztéhez, felfedi a földalatti források buzgását s a műalkotás genezisébe világít be. Ebből vajmi kevésre eszméltem. A költő Ady levelei a szerelmes ember levelei, felvetítve, felizzva a teremtő művész kifejezőgazdagabb skálájára, de igaz lényegükben — ami nem is lehet másként — egy szerelmes férfi ujjongásai és jajai; a legvégsőbben, a legvégtetesebben szubjektív gyökerű hangok, amelyek a költői alkotáshoz úgy viszonylanak, mint az artikulátlan kiáltás a teremtő kifejezéshez. Ugy érzem a költő Adyról nem gyarapodtunk e könyvvel, s amit az emberről megtudtunk, arra elmondhatnók: menschliches, allzu menschliches....

A pszichológus számára a könyv még egy konkrét csalódást is hozott. Azt vártuk volna, hogy végre sikerülni fog pontosan felfedezni és utánaélni az Ady-Léda vonatkozás egész tartalmát, hogy ne mondjam, stendhali értelemben érzékelhető lesz benne a szerelem démoniája, vagy szomorúasan, a szerelem mártírológiája. A könyv ezt sem adja. Talán nem is volt becsvágya ilyen mélyre nyulni. Ha a könyvnek banálisán az volna egyetlen bevallott célja, hogy Ady és Léda szerelmi történetét ismertesse — pedig továbbnyúló célja van — úgy ezt nem érte el. A könyv elolvasása után sem látunk tisztán. Az az érzésünk, vagy mindent elmondani, vagy semmit. Emberileg megérthető gátlások és tekintetek hallgatásba burkolnak olyan mozzanatokot, melyek ismerete nélkül az Ady-Léda viszony, mint lélektani jelenség, a maga pályafutásában, kifejlésében és összeomlásában érthetetlen marad. A lélekábrázolás és lelki kifejlés vonala helyenként megtörik, s a sok finomsággal és gyöngédséggel megrajzolt lelki kép torzó marad. A könyv a szerelem fejlődéstörténete lehetett volna az Ady-Léda vonatkozás individuális lehatároltságában is, így csak kísérlet, vázlat, befejezetlenség. Vagy Révész Béla még nem zárta le Ady-Léda ciklusát? *Neufeld Béla*

RADNÓTI MIKLÓS UJ VERSESKÖNYVE (*Járkálj csak halálraitélt.* Nyugat kiadás 1936) előbbi rokonszenves kötetei után a komoly érdeklődésre tarthat számot. Kevés fiatal költőn mérhető ennyire pontosan az idő áramlatainak hatása, mint Radnótin. Míg formamivelésben fokról-fokra emelkedik költői élményei mindinkább középosztály realitásokba hullnak. A haladás offenzív szakaszabéli költő „civil-kurázsija“ a védekező szakaszban egyre észrevehetőbben visszaszorul s így lesz a meditatív pacifizmus és a világcsömör költője (*...undorít e forduló világ és az ordas emberek.* — Vagy: *Mert vad a nappal, útjain fázik a lélek...* stb.) Ha „lankadó sorsról“ beszél legbensőbb ügyéről szól, aminek értelmét mélyebben kell keresnünk, mint a költő háborús halálérzetében. A „lankadás“ valóban az író kimerült harcok kedvének mérték-skálája és egyben igen időszerű jellegzetessége a budapesti haladó költő-nemzedéknek, mely a kifejezés szabadságának hiányában a szubjektív felé és az esztitikaiba vezető le élményanyagát. Radnótinál ma már csak egy-egy vers (*Törvény*), egy-egy passzus akad, amelyből belemagyarázás nélkül villan elő az egy-

korai aktiv lendület. (Ő költő, tisztán élj te most, mint széljárta havasok akkor... s olyan keményen is, mint sok sebotól vérző nagy farkasok.) A *Lávadozó szél* és az *Ujnoid* című kötetek ötletszerűen reivillanó, megrepő szimbólumai ebben a kötetben már feloldódva szétáradnak s egy teljes vers benső lüktetését adják. (*Elégia*) Radnóti vers-alakító készsége megnőtt, de a régi, ifjú tüzi szimbólumok hitteljes izzása már alig csillan. A költő eddigi verseinek igen jellemző vonása az exaltáltan éles ellentétű, paradoxont suroló hasonlat. Hasonlatai az új kötetben mindjobban idomulnak líránk klasszikus hagyományaihoz. Verse természeti képek ritmusában fejlődik és ezek ép' azért sajátos zamatúak, mert nem rurális lényből törnek fel, hanem urbánus költői lélek alakítja őket, sokszor már-már barokkos dísszé. Legfinomabban formált versei már nem azok, amelyekből a félelmes háborús aktualitás élménye oldódik költeménnyé, hanem az önmagukon elfelejtkező lírai hangulatok szülöttjei: a *Himnusz*, a *Bizalmas ének és varázs* első két darabja, a Kosztolányi költészetének is diszére lehető *Déltől estig* első darabja, a tökéletes víziójú *Hajnal*. Olvassuk csak el a *Hajnal* című vers harmadik szakaszát:

*Harsány fűrtökben lóg a fény s a táj
sok ág-bogán ökörnnyál lengedez,
ragyogva lép az erdő szerteszét,
lépte vidám és egyszerre lenge lesz.*

Radnótiból az enfant terrible kiveszett. Ezt a vonást József Attila égette a legfiatalabb magyar költészetre és egyedül ő tartotta meg. Helyébe a férfi költő lépett. Erről tanuskodnak lerögződő, elmélyülő versidomai s a tartalom amaz őszinte kifejezése, melyből kitűnik, hogy a költő, mint társadalmi lény is elért reális önmagához: a szép előtt feltárukozó, az ember fenyegető, veszedelmeket fájdalmaszó humanista érzékenységhez. Jól példázza Radnóti, hogy a polgári osztály szellemi embere osztálykötöttségeiből csak akkor nőhet ki, ha szemléletében a legteljesebb mértékben átlényegül. Sajnáljuk Radnóti tüzes fiatalságának hunyát, de hisszük, hogy megmarad a haladó magyar költészet művelőjének s nem fenyegetik elnyeléssel a magyar Parnasszus áldatlan bozótjai.

(Méliusz József)

A „TÜZES KEMENCE.“ „L'Histoire — c'est le roman de l'humanité; le roman — c'est l'Histoire de l'homme“ (a történelem az emberiség regénye; — a regény az ember történelme) — mondja egy bölcs francia. Ez persze, ma már maradi regényfelfogás, mert kizárja az aktualitást, az állásfoglalás kritériumát a regény fogalmából. De magában foglalja a nagy, polgári regény legszebb hagyományait, amelyek jegyében a regényírás óriásai, *Stendhal*, *Balzac*, *Dickens*, *Tolstoj*, *Thomas Mann* legnagyobb remekműveiket építették. Berde Mária könyvének megértéséhez és megítéléséhez, (mivel nem volna igazságos olyan követelményeket támasztani, amelyek tulmennek és kívül esnek az író egész élet- és irodalomfelfogásán) maradjunk meg ennél a régebbi regény meghatározásnál.

„Az ember történelme“ — legyen, főleg két szempontból: 1. mindezekelőtt abban az értelemben, hogy a megirt élet (emberek, felfogások, problémák, összeütközések) *elmúlt időből való*, azokon író és olvasó rég túl van, azokat a visszaemlékezés és higgadt mérlegelés letisztultságával éli vissza; és 2. abban az értelemben, hogy legfőbb tárgya az ember, az élő ember a maga élő környezetében. — A *Tüzes kemence* éppen ez volna: az a kör, amelyen belül a korszerű viszonyok, kor-eszmék és kor-erkölcstüzében a kor (az *akkor*) emberei sülnek, *akkori* jellemükkel, felfogásukkal, érzésvilágukkal, boldogságukkal és ellentmondásaikkal.